

ВАСИЛЬ КЛИМ – УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК ІЗ РУМУНІЇ ТА ЙОГО ВНЕСОК У РОМАННУ ПРОЗУ

О. І. НІМІЖАН-БОДНАРЮК, аспірантка,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

E-mail: nimizhan-bodnariuk.olena@chnu.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0003-4075-1135>

Актуальність статті полягає у тому, що Василь Клим – український прозаїк родом із Румунії, котрий продукував високохудожні зразки прозового слова, але й досі залишається на периферіях наукових досліджень. **Мета дослідження** передбачає окреслення художнього внеску автора та пояснення характерологічних для персонажів Василя Кліма рефлексивно-поліфонічного інтерпретування дійсності у романах «Гора» та «Відсвіти полум'я». **Отримані результати** дозволяють віднести ім'я прозаїка до новаторів, адже він уводить до художнього простору прийоми інтуїтивної співпраці із читачем та «німого сюжету» для своєрідного «замовчування» глибоких тем. Крім того, письменник увиразнює художнє полотно підходами підміни семантичного поля дії містичних елементів, неповного розкриття сюжетних розгалужень у розділах, відсутністю звичної «романтизації» значення конання у житті героїв і натомість ставить на перше місце самопізнання протагоністів. **Перспективи** виформовують своєрідний комплекс питань, розкриття яких дасть змогу чітко визначити місце митця як літератора загалом, розкрити його внесок як письменника, що консолідує українські та румунські передові художні сили та впливи його авторської манери на молоду генерацію колег по перу.

Ключові слова: національна пам'ять, художня шліфованість, діалогізм, колізії, містицизм, психологізм, символізм, поліфонізм, рефлексивність, дуалізм, ідіостиль.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження проводиться вперше із метою поглибленого аналізу та популяризації романістики Василя Кліма (на даний момент із критичних матеріалів до вказаної теми є лише дві передмови до романів письменника, авторства письменників-соратників – Степана Ткачука та Миколи Корсюка, й мають більше публіцистичний характер, аніж науковий).

Мета дослідження передбачає ґрунтовний аналіз романів «Гора», «Відсвіти полум'я» з погляду естетично-образних якостей, художньої специфіки та багатогранності зображально-відтворювальних елементів залученої тематики, образності, проблематики, символіки, психологічності, характерології персоносфери, колізійних розв'язків.

Результати. Станом на сьогодні біографічних даних про автора не так багато. Відомо, що народився Василь Костянтинівич Клим 21 липня 1941 р. в селі Негостина Сучавського повіту (Південна Буковина). Відійшов у вічність 27 липня 2011 р. (Бухарест). У 1974 року закінчив Ясський університет. Працював учителем, був директором загальноосвітньої школи у місті Дорогой (Ботошанський повіт, Румунія). Дебютував 1954 у газеті «Новий вік». Окремі твори опублікував у бухарестських альманахах «Серпень» (1964), «Наші весни» (1972), «Обрії» (1983). Автор книг: «Гора» (1978) та

«Сонце і земля» (1980), «Едельвейс» (1985), «Таємниці лабіринту» (1989), «Райдуга блискавиці» (2001), «Відсвіти полум'я» (2004), «Біла карточка» (2009; усі – Бухарест). У 1978 р. йому присуджено премію Спілки письменників Румунії. Основна тема прози автора – психологічні перипетії та душевні надриви персонажів, нелегке життя скромних сільських людей, їхня поведінка при зустрічі з «чужим» світом, морально-етичні проблеми людських стосунків. Як зазначав Микола Корсюк, «Клима цікавить насамперед психологічний портрет персонажа, сюжетна канва служить лишень як фон художнього відтворення душевних структурних здви́гів чи переломів» [5, с. 10].

Перший роман «Гора» вийшов друком у 1978 році, який вписав ім'я Василя Кліма до авторів-розбудовників прозового жанру в українській літературі Румунії. Це було відповідно оцінено, автора удостоїно премії Спілки письменників Румунії. Митець відкриває широке проблемне полотно для читацьких чуттєво-ментальних інтерпретацій змістового корпусу, авторський оригінальний прийом «інтуїтивної співпраці із читачем» стане одним із фундаментальних форм його художнього почерку. «Сюжет роману розгортається з порушеною причинно-часовою послідовністю, хронологічний та логічний перебіг подій вже не відіграє важливої ролі, наперед виходить індивідуальна свідомість зі своїми

© О. І. Німіжан-Боднарюк

нелевностями, страхами, пристрастями чи байдужістю» [5, с. 11].

Відсутність традиційної «романтизації» кохання також можна сміливо віднести до авторської оригінально-художньої особливості. Власне, тема цього прекрасного почуття як така існує (якщо бути точнішими – співіснує) із іншими, що продукуються внутрішнім світом кожного персонажа, але воно не викликає у них катарсису внутрішнього світу, й не проявляє себе як базова людська потреба чи самоціль. Набагато більше уваги до ностальгії та питання людської самореалізації та у зв'язку із останньою – відчуття повноцінності. Мрія і пошук себе – основоположна пружинка всього твору, що приводить в дію увесь механізм естетичного впливу на читача. *«Основне у Климовій прозі не вражаючи гостро-конфліктні ситуації, а врівноважене помірковане письменницьке підхіддя до крутого й несподіваного, відкриваючого і збагачуючого повороту в психології персонажа, віднайдення його іманентної сутності»* [5, с. 9].

Роман не можна вважати надмірно обтяженим чи розтягнутим. Тут ми стикаємось із благородною лаконічністю автора, безпристрасною оповіддю та повністю виключеними темпоральними показниками. Хоч залишається абсолютною таємницею, де та коли відбуваються всі події, але, якщо говорити про художньо-філософську площину, певний натяк на хронотоп все ж знаходимо: *«Через сто років все тут буде, як і зараз, – подумав, втупивши погляд у змокрілу кам'яну стіну турбази. – А що буде зі мною через сто років? Стану я отим мокрим каменем, який вставлений у стіну цієї будівлі, чи полечу білим птахом над землею в пошуках невідомої мети? Все одно. Все це, чим живу, чим болю, до чого стремлю з вічною тривогою в душі – я знаю – одна тільки мить, а вічність буде потім!»* [7, с. 14].

Гора Куца несе в собі закодовану семантику містицизму і виступає символом протилежно-смыслових першоначал – життя і смерті. Хоч вона залишається статичним та неодолюваним елементом для художнього переплетення розділів, персонажі щоразу її антропонімізують, вбачають архетипізоване суголосся пам'яті роду, або навіть натяки на жіноче начало: *«Оце втретє піднімаюся на гору, люди, а гора, знаєте, як жінка: не забувається перша»* [7, с. 49].

Основним наповненням сутності головного персонажа є конфлікт із собою та рефлексивні пошуки верхівки тієї гори, від якої щоразу віяло чимось сакральним-потаємним. *«Чоловік сидить часом прикутий до землі цілими роками, але приходить час, коли йому, нарешті, хочеться подихати чистим*

повітрям, хочеться хоча б на мить відірватися від землі. Людині, знаєте, завжди чогось не вистачає» [7, с. 32]. В цій цитаті ми зчитуємо всеохопну характеристику протагоніста, психологічний портрет якого найчастіше вказує на підміну понять в його світосприйнятті. Тут автором використаний прийом стислості у використанні лінгвостилістичних засобів для відтворення цього психотипного портрета, що не дає читачам можливості повноцінного розуміння функціонування образу як художнього через його неповноту розкриття. *«Могила мала жалюгідний, занедбаний вигляд, вся запала вглиб, розлізлась, незграбно заросла травою і куцями любистку. Рядом, зліва, значно менших розмірів, стояв другий хрест. «Чому він такий чорний?» – відчуваючи, як його проймає холодний дріж, подумав Максим»* [7, с. 17]. Відповідно, читач не може з такого опису ані зрозуміти справжніх почуттів Максима, ні однобоко пояснити його здивування щодо кольору та авторську заувагу щодо розмірів хреста.

Що стосується чіткого логіко-сюжетного спрямування – воно представлене із яскравими порушеннями хронології подій. Неможливо місцями здогадатися скільки часу минуло із останньої зображеної події та де саме дія відбувається. Наприклад, зображено героя перед могилами батьків, а через кілька розділів зустрічаємо тих самих батьків ще живими, але вже старенькими. Деякі сюжетні лінії не мають продовження (наприклад, на початку твору мати Максима вирішує жити із братом свого чоловіка, поки останній відбуває термін у в'язниці, а потім, вона зображується старенькою, в очікуванні Максима разом із його батьком, і куди дівся дядько головного героя не відомо).

Інший високохудожній роман Василя Клима під назвою «Відсвіти полум'я» побачив світ в 2004 році. Колеги по перу звертали увагу на майстерність та специфічність окреслення головних та другорядних образів: *«Дуже часто персонажі Климової прози – «диваки», наче не з тутешнього світу, їхня поведінка, на перший погляд, аномальна в начебто «нормальному» сьогоденнішому середовищі»* [5, с. 11]. І справді, герої на перший погляд видаються тихими, невибагливими, підвладними долі, але непримітні деталі викликають потужне почуття бунтарства, що виглядає не завжди психологічно обґрунтованим чи морально прийнятним. *«Щось чеховське, кафкіанське може прочитатись в підтексті Климової прози. Звичайно, щось відчувається і від Достоевщини, особливо в осмисленні моральних категорій добра і зла, але, гадаю, переважає Чехов із образним відтворенням*

дрібної людини» [5, с. 10]. Ці слова Миколи Корсюка про творчість Василя Кліма дуже точно характеризують авторський стиль письма, адже присутній збіг у манері змалювання «маленької людини», в житті якої найменші дрібниці несуть трагічний характер та наслідки. Невипадково любовна тема знову не розроблена повноцінно, а точніше – перебуває поза межами художніх цілей автора, що підсилює клімівський метод «наголосити не наголосивши» на неправильності проектування цієї сюжетної лінії, й підкреслює часто використовуваний ним прийом авторського замовчування надто глибоких тем. Такий брак словесно-виражального матеріалу збільшує відчуття глибини самого тексту, покликаний «оригіналізувати» й надавати стилю письменника пізнаваності та нетиповості через часте використання ним «німого сюжету». А щоб остаточно закріпити цей ефект, до тексту вводиться архетипний образ долі як рушійної сили, що викликає поліфонічні та рефлексивні почуття у протагоніста та його сина.

У Франца Кафки елементи бунтарства у творчості часто трансформуються у протистояння двох «я» персонажа і змальовуються картини духовних та фізичних страждань людини, що потрапила в черговий раз в якусь життєву катастрофу. Також автор зображує боротьбу людини із долею та абсурдністю подій свого часу. Своє погане становище герої вбачають у злому Фатумі. Роман Василя Кліма моментами також натякає на подібні мотиви: герой Гнат наділений великим терпінням, що допомагає йому долати життєві перипетії. Але він не є заручником подій свого часу, не страждає через соціальні проблеми, а лише намагається боротися із власною долею. Гнат так само, як і герой «Процесу» Кафки, сприймає із великим спокоєм кричущі та несправедливі події. Така реакція виглядає дещо неприродною: однаково рівномірно йде опис життя, смерті, народження. Відрізняється у порівнюваних авторів спосіб розв'язання кульмінації твору: у Василя Кліма всі постійно шукали щастя, і автор дає їм цю можливість, натомість, Кафка свого героя проголошує винним, що карається смертю.

Сецифічного та нетипового звучання надає Василь Клим образам лукавого. Він їх використовує у нетрадиційному ключі – не для змалювання небезпеки, потойбіччя, агресії, насильства, а надає їм нетипової ролі «феї-хресної»: *«Якийсь лукавий чортик несподівано прокрався в його свідомість і підштовхнув його змінити стратегію»* [6, с. 140]. Головний персонаж Гнат Невигода стикається з цим образом як із своїм другим «я», який виводить

назовні приховані думки та бажання. Це певним чином ускладнює прочитання твору, адже елементи позасвідомого несуть різні смислові навантаження і можуть трактуватися відповідно до того, яке у читача поле очікування.

У всьому творі є два персонажі, які найчастіше підпадають під дію містичного. Це Гнат, котрий себе вважає забобонним, та його син Валерій, який теж відчуває на собі «руку» чогось чужого з глибокого дитинства. *«А сон мій цієї ночі був жакливим. Подумай, побачив наш дім відзеркалений в криниці, гарний наш дім, навіть димар було видно. Нараз стрибнула у криничну воду огидна жаба і скалмутила її. Поганий сон, Валерику»* [6, с. 144]. Сон справді став пророчим: його день почався із відвідання цвинтаря, де Гнат помічав низку небезпечних символів: жінка в чорному, що читає думки, яку зважився підвезти додому, двічі привиджається лукавий чортик, а після пожежі, в якій згорів його будинок, герой бачить точнісінько таку ж каламутну воду в криниці, як і у своєму сні. Мета автора – «розбурхати читача», дати йому підґрунтя для роздумів в більш широкому масштабі, для чого і залучає в одному творі реально можливі події із фантастично-потойбічними. Таке експериментаторство дозволяє бути ще ближчим до свого читача.

Висновки. Насамкінець підсумуємо, що перший роман автора «Гора» утверджує автора у літературному просторі як повноцінного і сформованого письменника, демонструє усталений, нетиповий та оригінальний письменницький стиль. Відтворена проблематика психологічної роздвоєності покликана до «діалогу» зі свідомістю читача, адже автор використовує прийом завуальованих мотивів та сюжетних дій, які читач відчуває лише інтуїтивно. Це в рази підвищує колізейну цінність твору. Автор відкидає прийом «романтизації» почуття кохання, й натомість глибоко описує поліфонічне начало протагоніста, його потребу в самоприйнятті та самореалізації.

Роман «Висвіти полум'я» характерний своєрідним підходом до містики, коли максимально негативно для свідомості людини потойбічні персонажі наділяються виключно позитивними рисами й покликані допомагати тим героям, які перебувають у стані постійного пошуку власної іманентної сутності. Їх можна сміливо віднести до нового типуажу – схильні до бунтарства, праведного гніву, рішучі, але не можуть уникнути страждань та несправедливостей долі. Символічне смислове навантаження несуть образи-архетипи долі та смерті. Микола Корсюк це пов'язує із відгомонам чехівської та кафкіанської

стилістики, але, дослідивши тексти Василя Кліма, ми дійшли висновку, що перегуки скорше можуть стосуватися теми впливу позасвідомого та Фатуму на просту людину, а не самого перейняття манери згаданих письменників-класиків. Прийом замовчування глибоких тем у Василя Кліма проявляється через відсутність зв'язку читача із думками протагоніста, подаються лише уривчасті думки, без логічного підкріплення, з яких неможливо зрозуміти психологічний стан героя, ані прикріпити їх до наступних його дій. Це створює відчуття чогось упущеного для читача, й змушує останнього вступати в так званий «діалог» із самим автором, щоб спроектувати ті сюжети та описи, яких бракує для «комфортного» читання. Такі деталі роблять стиль Василя Кліма впізнаваним, із особливим звучанням, ефектом «глибини» та неосяжності думки автора, що підсилює художню вартість.

Окремо варто наголосити щодо схожості типажів головних героїв з обох романів. Максим (роман «Гора») ментально наближений до Гната (роман «Сонце і земля»): обидва прагнуть віднайти свій життєвий шлях, страждають дуалістичним роздвоєнням, та рефлексивно-поліфонічним світовідчуттям.

Список використаних джерел

1. Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях : монографія. Київ : Довіра, 1993. 414 с.
2. Винничук Ю. П. Чорт зна що : монографія. Львів : Піраміда, 2004. 792 с.
3. Воропаєва Т. В. Образ світу, картина світу, світогляд, ідентичність в предметному полі українознавства : теоретико-методологічні засади. Українознавчий альманах. 2009. Вип.1. С. 21-26.
4. Гінзбург Л. Я. Про психологічну прозу : навч. посіб. Львів : Художня література, 2008. 448 с.
5. Клим В. К. Біла карточка : роман. Бухарест : RCR EDITORIAL, 2009. 282 с.
6. Клим В. К. Відсвіти полум'я : роман. Бухарест : Мустанг, 2004. 313 с.
7. Клим В. К. Гора : роман. Бухарест : Критеріон, 1978. 149 с.
8. Клим В. К. Сонце і земля : роман. Бухарест : Критеріон, 1980. 133 с.
9. Клим В. К. Таємниці лабіринту : проза. Бухарест : Критеріон, 1989. 200 с.
10. Мартинець Л. А. Художня деталь як засіб творення національних образів. Іноземна філологія. 2014. Вип. 126. Ч. 1. С. 265-273.
11. Носенко Т. Т. Румунська україністика: події, факти. Слово і час. 2009. №1. С.118-120.
12. Червінська О. В. Поетика містичного : колективна монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 320 с.

Вся напруга, яка утримувалась автором через потойбічні елементи у сюжетах (у романі «Гора» цю силу уособлює Куца, а у «Відсвітах полум'я» всі події скеровуються містичними чортками, які допомагають Гнатові та його синові Валерику) зрештою дає відчуття катарсису читачеві лише наприкінці творів – у «Відсвітах полум'я» сонце заходить над умиротвореною родиною, й всі знають, що завтра буде новий щасливий день. А у романі «Гора» Максим знає, що надходить весна, і тепер він відчув бажання неодмінно закохатися.

Перспективи подальшого дослідження полягають у:

1) чіткому вивченні місця прози досліджуваного автора як у загальнолітературному процесі, так й між прозовою спадщиною українсько-румунських колег по-перу;

2) оцінити спадок митця, що показав, якою може бути українська література очима фактичного громадянина Румунії;

3) вплив письменника на наступні генерації та молодші покоління українських прозаїків Румунії.

13. Прологом до моєї творчості було рідне село : інтерв'ю з письменником Василем Климом / Наш голос. 1992. №2 . С.7.

References

1. Bulashev, H. O. (1993). *Ukrains'kyj narod u svoikh lehendakh, relihijnykh pohliadakh ta viruvanniakh : monohrafiia*. [Ukrainian people in their legends, religious views and beliefs: a monograph]. Kyiv: Dovira «Publ.», 414 p.] (In Ukrainian).
2. Chervinskaya, O. V. (2011). *Poetyka mistychnoho : kolektyvna monohrafiia* [Poetics of the mystical: a collective monograph]. Chernivtsi: Chernivtsi National University University «Publ.», 320 p. (In Ukrainian).
3. Ginzburg, L. Ya. (2008). *Pro psykholohichnu prozu: navch. posib.* [On psychological prose: textbook]. Lviv: Fiction «Publ.», 448 p. (In Ukrainian).
4. Klim, V. K., (2009). *Bila kartochka : roman* [White card: a novel]. Bucharest: RCR EDITORIAL «Publ.», 282 p. (In Ukrainian).
5. Klim, V. K., (1978). *Hora: roman* [Gora: a novel]. Bucharest: Criterion «Publ.», 149 p.(In Ukrainian).
6. Klim, V. K. (1980). *Sontse i zemlia : roman* [Sun and Earth: a novel]. Bucharest: Criterion «Publ.», 133 p. (In Ukrainian).
7. Klim, V. K. (1989). *Taiemnytsi labiryntu : proza* [Secrets of the maze: prose]. Bucharest: Criterion «Publ.», 200 p.] (In Ukrainian).

8. Klim, V. K. (2004). Vidsvity polum'ia : roman [Reflections of the flame: a novel]. Bucharest: Mustang «Publ.», 313 p. (In Ukrainian).

9. Martynets, L. A. (2014). Khudozhnia detal' iak zasib tvorennia natsional'nykh obraziv. [Art detail as a means of creating national images]. Foreign philology «Publ.», Issue. 126. Ch. 1. P. 265-273. (In Ukrainian).

10. Nosenko, T. T. (2009). Rumuns'ka ukrainistyka: podii, fakty. [Romanian Ukrainian studies: events, facts]. Word and time «Publ.», No.1. P.118-120. (In Ukrainian).

11. Prolohom do moiei tvorchoosti bulo ridne selo : interv'iu z pys'mennykom Vasylem Klymom. (1992). [The prologue to my work was my native

village: an interview with the writer Vasyl Klym]. Our Voice «Publ.». No.2. P.7. (In Ukrainian).

12. Voropaeva, T. V. (2009). Obraz svitu, kartyna svitu, svitohliad, identychnist' v predmetnomu poli ukrainoznavstva: teoretyko-metodolohichni zasady [The image of the world, the picture of the world, worldview, identity in the subject field of Ukrainian studies: theoretical and methodological principles]. Ukrainoznavchij al'manakh.[Ukrainian Studies Almanac]. No. 1. P. 21-26.

13. Vynnychuk, Yu. P. (2004). Chort zna scho: monohrafiia [The devil knows what: a monograph]. Lviv: Pyramid «Publ.», 792 p. (In Ukrainian).

**VASIL KLIM – UKRAINIAN WRITER FROM ROMANIA
AND HIS CONTRIBUTION TO NOVELISTIC PROSE
O. I. Nimizhan-Bodnaryuk**

Abstract. Introduction. *The relevance of the article is that Vasil Klym is a Ukrainian prose writer from Romania, who produced highly artistic samples of the prose word, but still remains on the periphery of scientific research.*

Purpose. *The purpose of the research is to outline the author's artistic contribution and to explain the reflexive-polyphonic interpretation of reality characteristic of Klim's characters in the novels «Mountain» and «Lighting the Flame».*

Results. *The obtained results allow to attribute the name of Vasil Klym to innovators, as he introduces into the artistic space techniques of intuitive cooperation with the reader, and a «silent plot» for a kind of «silence» of deep topics. In addition, the writer expresses the artistic canvas by approaches to substituting the semantic field of mystical elements, incomplete disclosure of plot branches in sections, lack of the usual «romanticization» of the meaning of death in the lives of heroes, and instead puts the protagonists' self-knowledge.*

Originality. *The researched topic is valuable because it is heard for the first time in literary discourse, and enriches it on theoretical and empirical levels. The formulation of the tasks of the work allows to fully reveal the importance of the artistic voice of Vasil Klym as a supporter of the Ukrainian national idea and implementer of artistic tasks for the native reader.*

Conclusion. *Vasil Klym's work is valuable in that it consolidates Ukrainian and Romanian advanced artistic features; The author proved himself in the literary space as a full-fledged and well-formed writer, and demonstrated a well-established, atypical, and original writing style. The reproduced issue of psychological dichotomy is called to «dialogue» with the reader's consciousness, because the author uses the technique of veiled motives and plot actions, which the reader feels only intuitively. This greatly increases the conflicting value of the works. If we evaluate the author's artistic heritage in the synthesis, we have a picture of what the artistic word should be like through the eyes of Vasil Klym, as a Ukrainian writer, a native of Romania.*

Keywords: *national memory, artistic refinement, dialogism, collisions, mysticism, psychology, symbolism, polyphony, reflectivity, dualism, idiostyle.*